

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ ТОРГІВЛІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Досліджено сучасний стан і можливий вплив міжнародних договорів та останніх світових тенденцій на торговельну галузь в Україні, проведено аналіз щодо перспектив розвитку малого бізнесу в торгівлі, запропоновано заходи щодо мінімізації впливу на малий бізнес світових та національних корпорацій та мереж.

Ключові слова: економіка, торгівля, експорт, імпорт, малий бізнес, роздрібний товарообіг, асоціація, конкурентоспроможність.

Постановка проблеми. Розвиток економічної системи, як основної складової успішного розвитку розвитку суспільства, побудований на ринкових засадах. Але багато десятиріч основна функція торгівлі, у плановій економіці полягала в розподілі ресурсів адміністративними способами, на відміну від ринкової економіки. Тобто багато років, була відсутня конкуренція як на внутрішньому ринку так і з іноземними компаніями.

Унаслідок зміни політичного устрою виникла необхідність реформування всіх галузей економіки зокрема і торгівлі. Але реформування проводилось не завжди з урахуванням загальносвітових тенденцій розвитку та використання передових міжнародних практик, дане питання висвітлювалось у попередніх дослідженнях автора [1].

Як відомо, основний напрям розвитку світової роздрібно торгівлі це створення мереж регіональних, національних і транснаціональних.

Дану тенденцію ми спостерігаємо в останнє десятиріччя також у вітчизняній роздрібній торгівлі. Практичним підтвердженням цього процесу є суттєве збільшення на внутрішньому ринку як національних так і зарубіжних роздрібних мереж і зростання їх частки в загальній кількості торговельних підприємств [2]. Унаслідок скорочення окремих незалежних магазинів ми можемо говорити про певну монополізацію ринку. Також з огляду на інтеграційні прагнення України необхідно дати оцінку впливу даних процесів на галузь торгівлі. Вплив такої ринкової ситуації на якість забезпечення торговельними послугами та напрями збільшення конкурентоспроможності немережєвих торговельних підприємств є предметом даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питанню розвитку торгівлі присвячено праці вчених: А. А. Мазаракі, І. О. Бланка, Л. О. Лігоненко [3], Н.О. Голошубової [2], Т. В. Футало [4], І. Р. Лошенко [5], Г. В. Аполія [6]. Але розвиток економічної системи та відповідно торгівлі, як однієї з її основних складових, потребує постійного дослідження з врахуванням змін як внутрішньої політики, так і зовнішнього впливу на нашу державу.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження сучасного стану і можливого впливу міжнародних договорів і останніх світових тенденцій на торговельну галузь в Україні, провести аналіз щодо перспектив розвитку малого бізнесу в торгівлі, запропонувати заходи мінімізації впливу на малий бізнес світових і національних корпорацій та мереж

Викладення основного матеріалу дослідження. На думку представництва Європейського союзу в Україні, ГВЗВТ дасть Україні можливості для модернізації її торговельних відносин та економічного розвитку. Інструментами для цього є відкриття ринків шляхом поступового скасування митних тарифів, надання безмитного доступу в рамках квот, а також масштабна гармонізація українських законів, норм і стандартів з тими, що діють в ЄС у різних прямо або опосередковано пов'язаних із торгівлею секторах. Це створить умови для гармонізації стандартів України та ЄС у ключових галузях. Відповідно до даної угоди, Україна та ЄС скасують імпорتنі мита на близько 97% та 96,3% тарифних ліній відповідно.

У проєкті угоди передбачено спеціальний захисний механізм по окремих експортних товарах, зокрема насінні соняшнику, шкірсировині, окремих видах брухту кольорових, чорних металів і стосовно автовиробників який передбачає 15 річний перехідний період адаптації до роботи в умовах зони вільної торгівлі з ЄС. Також позитивним в угоді є гармонізація технічних стандартів сторін, яка скоротить існуючі нетарифні бар'єри у торгівлі між сторонами, підвищить якість продукції на внутрішньому ринку України, а також сприятиме формуванню позитивного іміджу України на світових ринках щодо якості українських товарів та продукції [7].

Але також необхідно врахувати, що підписання даної угоди підвищить конкуренцію в торгівлі, зокрема. На відміну від класичних зон вільної торгівлі, ГВЗВТ передбачає свободу заснування підприємницької діяльності (на відміну від комерційної присутності) у секторах з надання послуг та інших сферах, які не стосуються послуг (це право обмежене у низці секторів, визначених у так званому негативному списку) [8]. Передбачено

також розширення внутрішнього ринку для низки ключових секторів послуг після того, як Україна імплементує відповідне законодавство ЄС. Постачальники та надавачі послуг з ЄС матимуть такий само доступ до українського ринку закупівель. Разом з тим розширення конкуренції

позитивно вплине на ціни та якість товарів для кінцевих споживачів, а застосування стандартів ЄС дозволить у перспективі модернізувати економіку України, зокрема і галузь торгівлі. Але, крім перспектив, необхідно враховувати наявні та можливі ризики (табл. 1.).

Таблиця 1.

Зовнішня торгівля товарами в Україні

Показники	Експорт		Імпорт		Темп росту, %		2013	
	млн. дол. США		млн. дол. США		2012\2011		(9 місяців)	
	2011	2012	2011	2012	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт
Україна	68409,8	68809,8	82606,9	84658,1	100,58	102,48	46294,5	56003,1
РФ (%)	29	25,6	35,3	32,4	88,3	91,8	24,7	29,4
ЄС (%)	26,3	24,8	31,2	30,9	94,3	99	26	34,7

Наведені дані свідчать, що за 2012 р. експорт товарів склав 68809,8 млн. дол. США, імпорт – 84658,1 млн. дол. Порівняно з 2011 р. експорт збільшився на 0,6%, імпорт – на 2,5% [9]. Зважаючи на те, що зовнішньоторговельні операції проводились з партнерами із 215 країн світу необхідно звернути увагу, що в Україні існує два стратегічні партнери, які забезпечують більшу частину як експорту та імпорту товарів, - це Російська Федерація та Європейський Союз. Тому втрата обсягів експорту неприпустима з погляду економічної безпеки країни.

На нашу думку для впровадження таких кардинальних змін, закладені в угоді про ГВЗВТ необхідний певний період для підготовки вітчизняного бізнесу, особливо малого, до інтеграційних процесів і підвищення своєї конкурентоспроможності. У проекті угоди зазначено що антиконкурентна практика – така як картелі, зловживання домінуючим становищем на ринку, антиконкурентні злиття – будуть предметом ефективної протидії відповідних інституцій. Але які це інституції, які заходи будуть застосовуватись, які критерії оцінки, визначення антиконкурентної практики, не деталізовано, що може стати підґрунтям для розвитку недобросовісної конкуренції.

Прикладом такої конкуренції мереж з іншими учасниками ринку є одне з останніх розслідувань Антимонопольного комітету України (АМКУ) про узгоджені дії, вчинені з боку компаній: „Фоззі-Фуд”, „Фора”, „Ашан Україна”, „Фудмаркет”, „ЕКО”, „БІЛЛА – Україна”, „Край”, „Фуршет” та інших. У ході розслідування, розпочатого комітетом у травні 2012 року, з’ясовано, що відповідачі у справі вчинили узгоджені дії, результатом яких стало підвищення цін у торговельних мережах на продукти харчування в 2010-2011 роках. За даними Держкомстату, в 2010-2011 роках індекс споживчих цін в Україні виріс на 13,5%, тоді як ціни на основні продукти харчування в роздрібних мережах Києва збільшилися на 22-38%, а на деякі продукти – на 50-70%. При цьому відповідачі узгоджували між собою формат взаємодії з постачальниками, що зачіпало інтереси останніх, зокрема вимагали від них відстрочки платежів (до 120 днів) і оплати

різних додаткових послуг (реклама, бонуси та інше), які досягають 5-10% від вартості товару, тим самим створивши картель, в центрі якого знаходиться ТОВ «АСНільсен Юкрейн» [10,11]. На даний час справа не завершена, але в разі доведення вини вищезгаданих мереж і накладення штрафних санкцій більшості з них може загрожувати банкрутство.

Якщо взяти до уваги останні тенденції та сучасний стан ринку роздрібної торгівлі, можемо зазначити, що оборот роздрібної торгівлі (охоплює роздрібний товарооборот підприємств, які здійснюють діяльність із роздрібною торгівлі, розрахункові дані щодо обсягів продажу товарів на ринках і фізичними особами-підприємцями) за січень–серпень 2013р. становив 559,5 млрд.грн., що на 10,2% більше обсягу січня–серпня 2012р. У структурі обороту роздрібною торгівлі на організовані та неформальні ринки припадало 31%, все вищенаведене свідчить про збереження тенденції стабільного зростання товарообороту впродовж останніх років[9].

Але інші статистичні дані щодо основних структурних показників діяльності суб’єктів господарювання за останні роки (табл. 2.) та обсягів реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємствами ілюструють погіршення становища малого бізнесу та, зокрема, фізичних осіб підприємців.

Як свідчать дані таблиці, основною тенденцією останніх років є зниження як загальної кількості ФОП так і їх частки відносно загального обсягу реалізованої продукції, кількості зайнятих працівників, що може свідчити про певну монополізацію ринку роздрібною торгівлі національними та транснаціональними мережами та відповідно зниження конкурентоспроможності малого бізнесу. Також зазначимо, що в сучасних економічних умовах така організаційно-правова форма ведення бізнесу як ФОП найбільш перспективна та максимально спрощена для адміністрування формою малого бізнесу, наголошують державні службовці та більшість громадських організацій підприємців. Але така форма, безперечно, потребує державної підтримки для подальшого розвитку.

Таблиця 2

Основні структурні показники діяльності суб'єктів господарювання

Роки	2009	2010	2011	Темп росту 2011/2010
Обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) усього, млн.грн.	32941754,3	3596646,4	4202745,6	116,9
В т.ч. ФОП млн.грн.	195952,5	230418,2	211215,8	91,7
ФОП у % до загального обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг).	6,7	6,4	5,0	78,1
Кількість зайнятих працівників усього, тис.	12573,8	10772,7	10164,9	94,4
В т.ч. фізичні особи-підприємці тис.	4223,5	2814,5	2371,4	84,2
ФОП у % до загальної кількості зайнятих працівників	33,6	26,1	23,3	89,3
Кількість підприємства на 10 тис. наявного населення, од.	88	74	75	101,4
Відсотків до загальної кількості суб'єктів	13,1	16,0	20,4	127,5
Фізичні особи-підприємці відсотків до загальної кількості суб'єктів	86,9	84	79,6	94,8
ФОП на 10 тис. наяв. нас., од	579	394	290	73,6

Виходячи з наведених даних, можемо зазначити: незважаючи на те, що кількість ФОП в загальній структурі підприємств становить 79,6% а кількість зайнятих працівників 23,3 %, частка обсягу реалізованої продукції, по даній категорії,

складає лише 5% та має тенденцію до скорочення [9]. Така ситуація може призвести до погіршення економічного стану окремих категорій громадян і відповідно зростанню соціальної напруги.

Таблиця 3

Обсяги реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств за їх розмірами за видами економічної діяльності у 2012 році

Усього, млн.грн.	У тому числі							
	великі підприємства		середні підприємства		малі підприємства		з них мікропідприємства	
	млн.грн.	у %	млн.грн.	у %	млн.грн.	у %	млн.грн.	у %
4212194,2	1772476,9	42,1	1769225,7	42,0	670491,6	15,9	211850,6	5,0

Висновки. під впливом загальносвітових тенденцій можна прогнозувати такі зміни у вітчизняній торговельній інфраструктурі: подальше створення й розвиток торговельних мереж, формування загальнонаціональних і розширення географії присутності регіональних мереж, скорочення частки неорганізованих форм торгівлі й збільшення впливу торговельних мереж у загальному обороті України, посилення конкуренції з боку західних компаній, особливо при умові підписання договору про ГВЗВТ.

У підсумку зазначимо, що інтеграція в світову економічну систему – це безперечно перспективний шлях розвитку, але з боку держави повинні бути розроблені заходи щодо мінімізації впливу, особливо на малий бізнес, світових і національних корпорацій та мереж, зокрема і в частині недобросовісної конкуренції. Також дієвими механізмами підтримки може стати модернізація системи державних закупівель із залученням малого бізнесу, безоплатна передача окремих технологій для підвищення ефективності діяльності підприємств.

Список літератури

1. Торопков В.М. „Тенденції та перспективи розвитку малого бізнесу в сучасних економічних умовах”/ В.М. Торопков, Г.П. Сиваненко // Науковий вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ. Економічні науки. Чернівці: ЧТЕІ КНТЕУ, 2012. – С. 122-128
2. Голошубова Н.О. Розвиток торговельних мереж в Україні / Н.О. Голошубова // Товари і ринки: ринкові дослідження. – Вип. 3 – Київ: КНТЕУ, 2011. – С. 15-24.
3. Внутрішня торгівля в Україні: економічні умови ефективного розвитку : монографія / [А. А. Мазаракі, І. О. Бланк, І. О. Лігоненко та ін.] ; за заг. Наук. Ред. А. А. Мазаракі. – К. : КНТЕУ, 2006. — 195 с.
4. Футало Т. В. Роздрібна торгівля в Україні: основні напрями розвитку / Т. В. Футало // Торгівля, комерція, підприємництво : зб. Наук. Праць. – Львів, 2007. – С. 10—16.
5. Лошенко І. Р. Конкуренція на споживчому ринку України та проблеми її розвитку : монографія // І. Р. Лошенко. К. : КНТЕУ, 2006. – 312 с.
6. Апопій Г. В. Внутрішня торгівля : тенденції сучасного розвитку / Г. В. Апопій // Торгівля і ринок України : зб. Наук. Праць. – Вип. 3, Т. 2. – Донецьк : ДонНЕЕТ, 2007. – С. 181-186.
7. Європейський Союз та Україна парафували Угоду про асоціацію як частину спільних зусиль для подальшого зміцнення зв'язків і зобов'язань між обома

сторонами. Представництво ЄС в Україні / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/eu_ukraine/association_agreement/index_uk.htm

8. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої сторони. Урядовий портал / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?art_id=246581344& cat_id=223223535.

9. Державний комітет статистики України. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/>

10. АМКУ про подання з попередніми висновками у справі щодо антиконкурентних узгоджених дій / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.amc.gov.ua/amku/control/main/uk/publish/article/99632

11. Марчак Д., Ковальчук А. АМКУ намерен оштрафовать ритейлеров на сумму до 20 млрд гривен / Forbes Україна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forbes.ua/business/1358045-amku-nameren-oshtrafovati-ritejlerov-na-summu-do-20-mlrd-griven>

Аннотация

Геннадий Сиваненко

СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ТОРГОВЛИ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Исследовано современное состояние и возможное влияние международных договоров и последних мировых тенденций на торговую отрасль в Украине, проведен анализ перспектив развития малого бизнеса в торговле, предложены меры по минимизации влияния на малый бизнес мировых и национальных корпораций и сетей.

Ключевые слова: экономика, торговля, экспорт, импорт, малый бизнес, розничный товарооборот, ассоциация, конкурентоспособность.

Summary

Gennadiy Sivanenko

CONDITION AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT OF DOMESTIC TRADE IN THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION

The current state and the possible impact of international agreements and the latest global trends in the trading industry in Ukraine are researched. The prospects of a small business to trade are analyzed. Measures to minimize the impact on small businesses and global corporations and national networks are proposed

Keywords: economy, trade, exports, imports, small business, retail trade, association, competitiveness.